

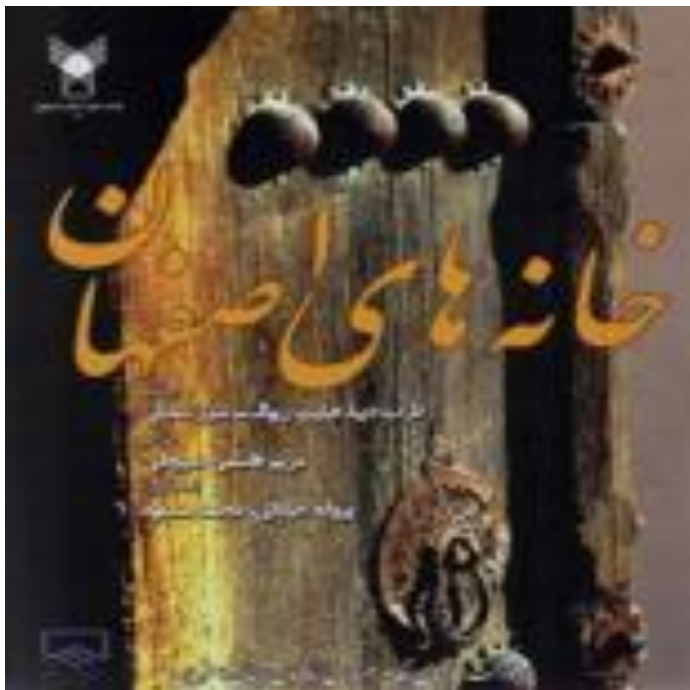
غرض نقشی است کز ما بر جای ماند که هستی را
نمی بینم بقایی
مگر صاحب دلی از روی رحمت کند بر حق
مسکینان دعایی

خانه های قاجاری اصفهان، نویافته ها

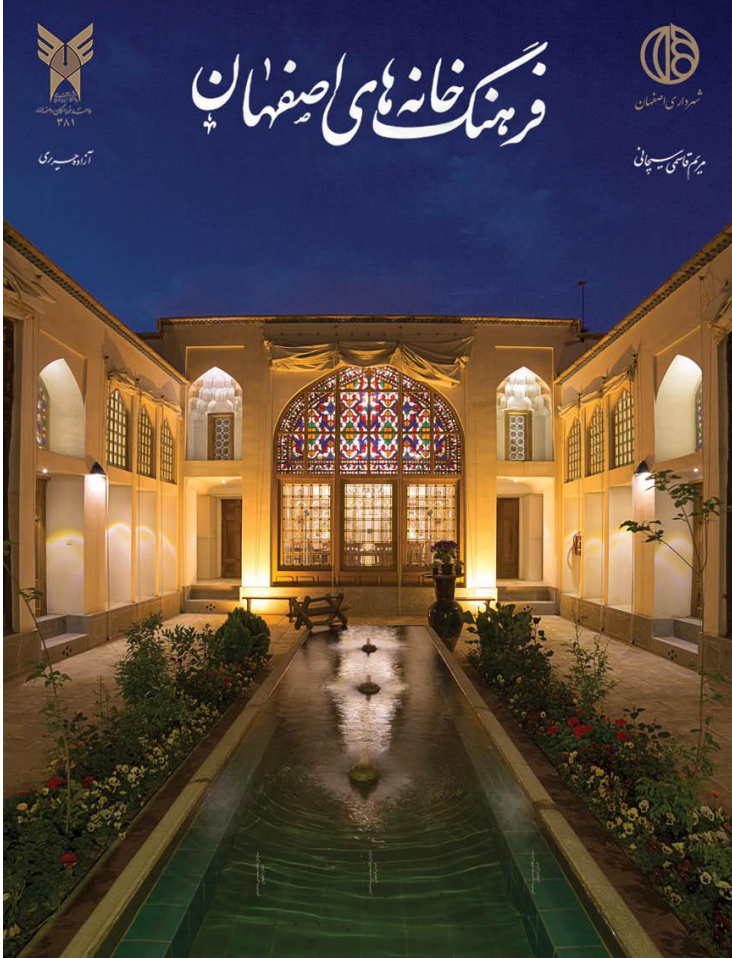
دکتر مریم قاسمی سیچانی
استادیار معماری دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان
(خوراسگان)
مهندس آزاده حریری

پیشینه تحقیقات پیرامون خانه های تاریخی اصفهان

تحقیقات جدید پیرامون خانه های تاریخی اصفهان

فرهنگ خانه های اصفهان

وزارت فرهنگ و ارث ملی
۳۸۱

آرژانده سیدی

شهرداری اصفهان

مرکز تخصصی سپاس

The cultural isfahan houses

Ghajarid houses
Lots of various historical houses has been built in Isfahan that lots of them have been destroyed in the contemporary century for various reasons. Just a hundred of them have been remained. By taking the necessity of knowledge, preservation, and maintenance of them into consideration, the features of Isfahan's Houses and the introduction of examples of this architecture has been analyzed. This is a qualitative (interpretive-historical, survey, and simulative) research. The results of this survey have shown that the architecture of the houses of the Ghajarid period can be categorized into three periods which are in line with 3-level

تغییر و دگرگونی در معماری و شهرسازی ایران در دوره معاصر (بویژه در ۵۰ سال اخیر)، که ناشی از تحولات جهانی و تأثیر آنها در جامعه ایران بوده تغییر شیوه زندگی، مداخله فراوان، نادیده گرفتن و حذف طبیعت به منظور تحمیل محیط مصنوع انجامیده است. بافت‌های تاریخی، در اثر شتاب بیش از حد برای نوسازی در این شهر، بیشتر و بیشتر حذف می‌شود و از این میان خانه‌های تاریخی، بخاطر وسعت زیاد، مشکلات حقوقی و قانونی، تغییر شیوه زندگی، هزینه‌های زیاد مرمت و ناتوانی مالکان در نگهداری و... به سرعت در حال تخریب هستند. کارل گوستاو یونگ "خانه هر کسی را همچون نمادی از آن فرد" معرفی می‌کند و معتقد است که اگر فرد نتواند شخصاً در طراحی و ساخت

وزارت فرهنگ و ارث ملی
۳۸۱

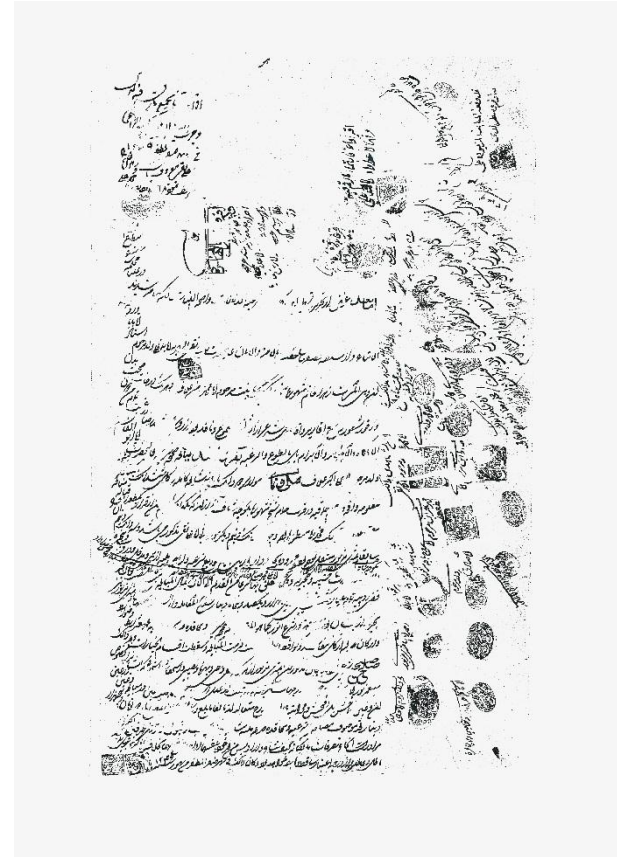
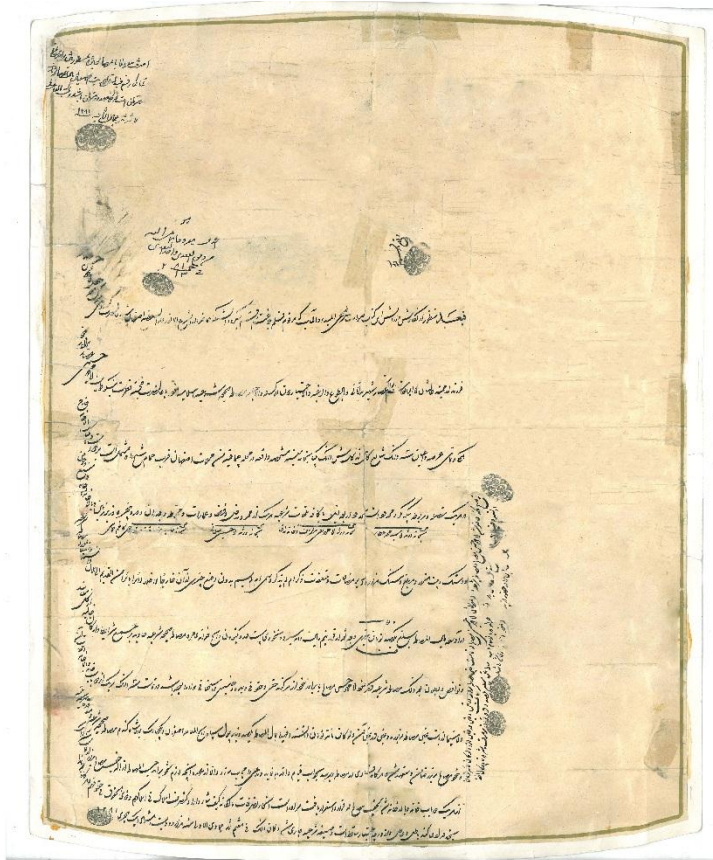
آرژانده سیدی

شهرداری اصفهان

فرهنگ خانه های اصفهان

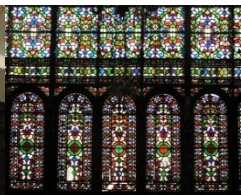
روش تحقیق

روش تحقیق

اصول معماری خانه

مفهوم اندرونی و بیرونی و یا بعضی صورت‌های دیگر نزدیک به آن که مربوط به زندگی با آداب مسلمانی است، به عنوان مهم‌ترین و بارزترین تفکیک در عرصه‌بندی خانه‌ها پاسخی معمارانه به چنین خواستی در زمینه طراحی مسکن بود.

هماهنگی با طبیعت و استفاده از انرژی پایدار آن همانند نور، باد،... و عناصر اصلی آن مثل آب، خاک، گیاه و ... به نحو شایسته در معماری گذشته به خدمت فضای زیست گرفته شده است. نهایت این تدابیر در طراحی خانه‌ها که پناه هر روز و شب و زمستان و تابستان مردم اند به کار می‌رفته است. چنین است که خانه‌های ایرانی، مانند بسیاری دیگر از خانه‌ها در سرزمین‌های اسلامی با چشم‌انداز حیاط‌های سبز و ساکت و سرشار خود به لحاظ صلح و آرامش و الهام یادآور غرفه‌های امن آسمانی بوده‌اند.

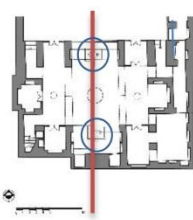
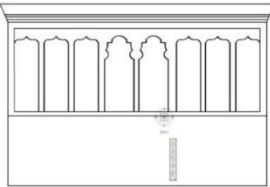

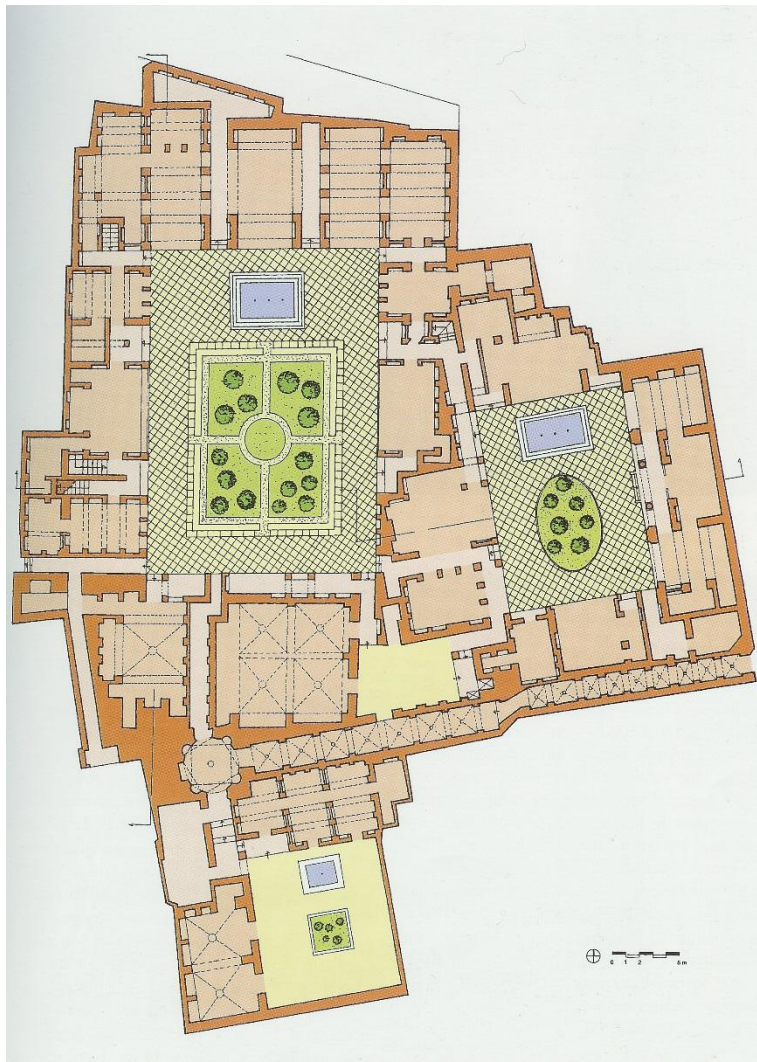
الف: اصل طبیعت

بادگیر خانه باجغلی

طول بادگیر	عرض بادگیر	ارتفاع بادگیر از سطح بام	نوع تیغه ها	تصاویر بادگیر	موقعیت حوض در تالار جنوبی
۵۱۴ سانتی متر	۱۴۸ سانتی متر	۳۷۵ سانتی متر	ضرب دری		
					

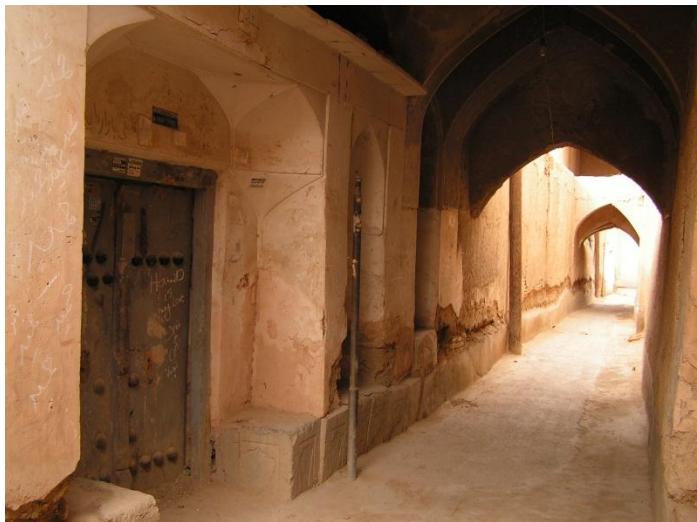

ب: اصل سلسله مراتب و شانیت کارکردی

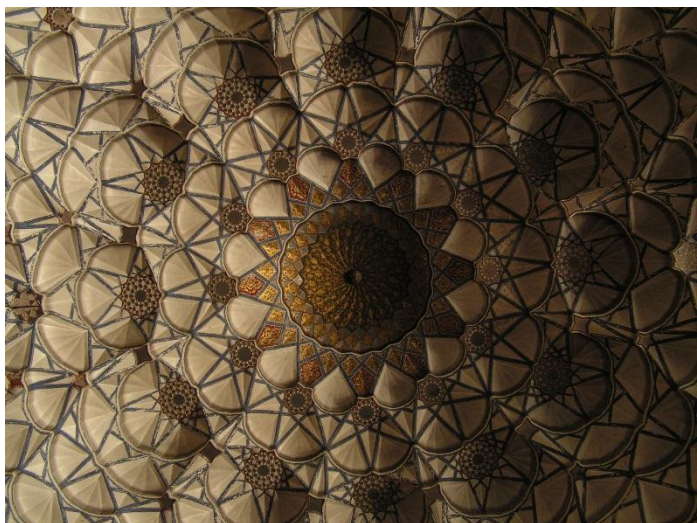
اصل سلسله مراتب یعنی سامان‌دهی و ترکیب فضاها و عناصر بر اساس برخی از خصوصیات کالبدی یا کارکردی آن‌ها که موجب پدید آمدن سلسله مراتبی در نحوه قرارگیری، استفاده و یا مشاهده عناصر می‌گردد.

ج: الگوپذیری

معماری اسلامی ایران هم‌چون پدیده‌های طبیعی که از الگویی خاص برای هر موجود یا شی‌ی تبعیت می‌کنند، دارای الگویی خاص برای هر نوع معماری از قبیل خانه، مسجد، کاروانسرا، بازار و امثال آن است. این الگو حاصل تجربیات معماران مختلف در ادوار زمانی پی‌در پی است که با اصلاح و بهبود بخشیدن به طرح‌های اولیه حاصل شده‌است.

د: نیارش، هندسه و تناسبات

واژه نیارش در معماری گذشته ایران بسیار به کار رفته و به دانش ایستایی، فن ساختمان و مصالح‌شناسی گویند. معماران به نیارش ساختمان بسیار توجه می‌کردند و آن را از زیبایی جدا نمی‌دانستند. آن‌ها بر اساس تجربه، به اندازه‌هایی برای پوشش‌ها و دهانه‌ها و جرزها دست یافته بودند که همه بر پایه نیارش به دست آمده بود.

- پیمون کوچک: به طول چهارده گره و معادل ۹۳ سانتی‌متر
- پیمون بزرگ: به طول هیجده گره و معادل ۱۲۰ سانتی‌متر

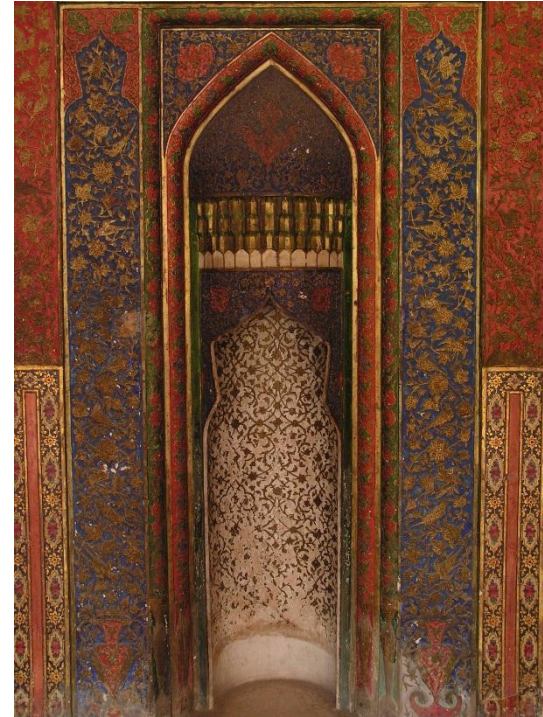
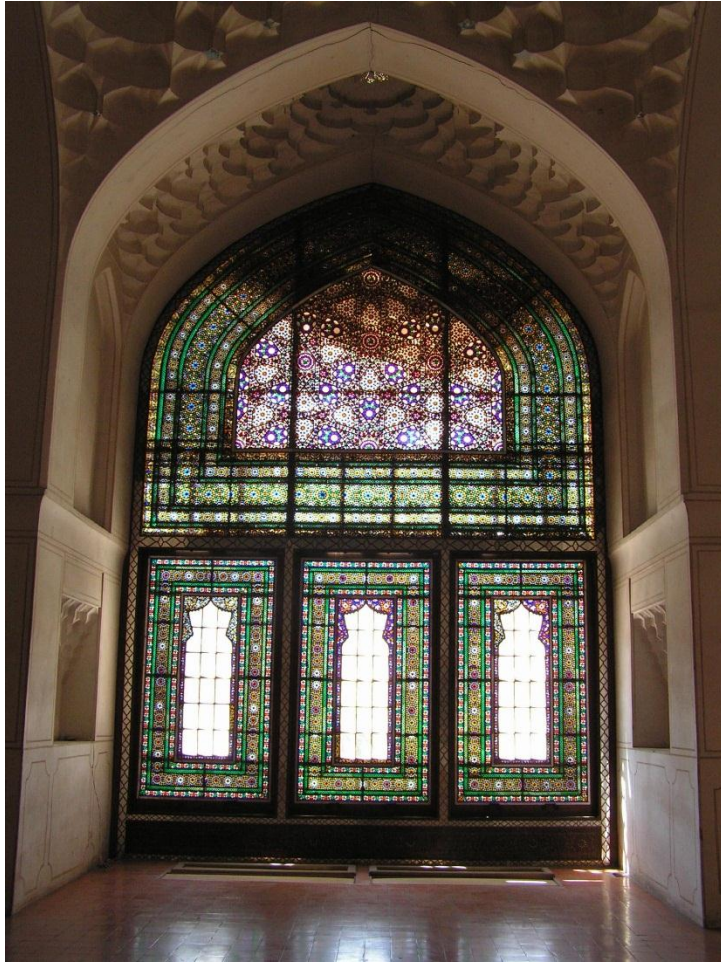

گذری بر معماری مسکونی قاجار

دوره‌ی قاجار با مرگ کریم خان زند و ظهور آقا محمد خان شروع شد و با افول احمد شاه پایان یافت. در این روزگار، ایران از حکومتی ایلاتی به نظامی متأثر از الگوهای حکومتی اروپای غربی تغییر یافت.

معماری قاجار از زمان فتحعلی شاه شکل می‌گیرد. در این دوره علاقه‌ای به ایجاد بناهای عام المنفعه مانند پل‌ها به وجود آمد، در اصفهان چهارباغ عباسی توسط محمد حسین خان صدر، حاکم اصفهان ایجاد گردید. وی که صدراعظم فتحعلی شاه نیز بود، اقدامات و فعالیت‌های معماری و عمرانی زیادی در اصفهان و شهرهایی مانند نجف انجام داد که از آن جمله مدارس صدر، عمارت صدری و تعمیر و حفظ مدارس، مساجد و آثار صفوی می‌باشد

جدول: فعالیت های عمرانی میرزا حسین خان صدر اصفهانی در شهر اصفهان

نام فعالیت عمرانی	سال احداث	توضیحات	تصاویر
احداث چهارباغ صدری	۱۲۱۷- ۱۲۲۱ق	نام های دیگر این خیابان، چهارباغ خواجو، چهارباغ فتح آباد(به مناسبت نام فتحعلی شاه)، چهارباغ نو(نسبت به چهارباغ عباسی که آن را چهارباغ کهنه نیز گویند.) است(مهدوی ۱۳۸۲ق، ۱۹).	
احداث مدرسه صدر بازار			
احداث مدرسه صدر خواجو			
احداث مدرسه صدر پاقلعه	۱۲۱۷ق		
احداث عمارت هفت دست صدری		ساختمان عمارت هفت دست صدری جنب عمارت هفت دست صفوی بوده که هردو بنا در عهد ظل السلطان در سال ۱۳۱۹ق تخریب شد(مهدوی ۱۳۸۲ق، ۱۹).	

جدول: فعالیت های عمرانی میرزا حسین خان صدر اصفهانی در شهر اصفهان

نام فعالیت عمرانی	سال احداث	توضیحات	تصاویر
احداث دیوانخانه(عمارت صدری) در جنب عمارت چهلستون		این بنا در سال ۱۳۱۸ ه.ق تخریب شد(مهدوی ۱۳۸۲ ق، ۱۹).	
احداث عمارت بیگلربیگی روی پل خواجه		این بنا در سال ۱۳۱۰ ه.ق تخریب شد(مهدوی ۱۳۸۲ ق، ۱۹-۲۰).	
مرمت در مسجد جامع	۱۳۱۸ ه.ق		
مرمت در مدرسه ملا عبدالله	۱۳۱۸ ه.ق		
مرمت بازار بین طوقچی و باباقاسم		این بازار از بین رفته است(مهدوی ۱۳۸۲ ق، ۲۰).	

ماخذ: برگرفته از سید مصلح الدین مهدوی(۱۳۸۲ق)

معماری در دوره محمد شاه ادامه دهنده‌ی سبک هنری قبل از خود بود و تحول چندانی در این دوره رخ نداد. اما بدون تردید ریشه‌های معماری نوگرا و معاصر ایران از زمان آشنایی ایرانیان با معماری غرب، از دوره سلطنت ناصرالدین شاه قاجار آغاز شده است.

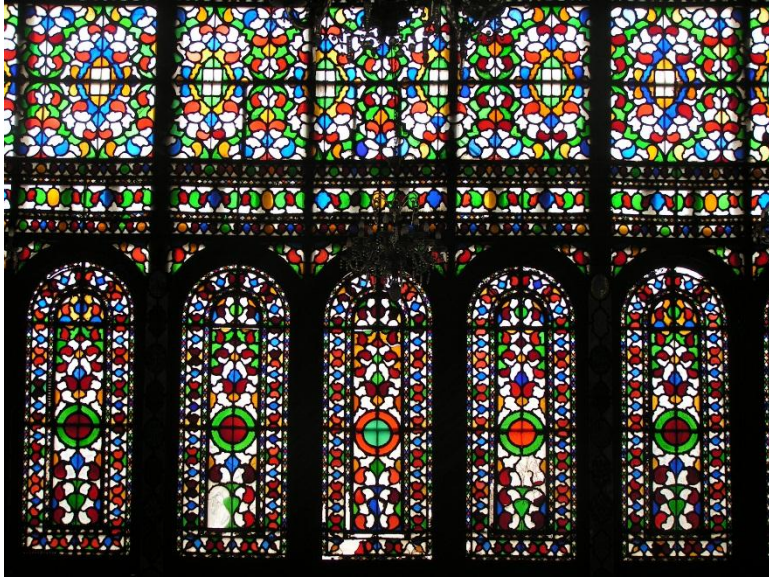
در این زمان ایرانیان خارج رفته، با انواع و اقسام آلات جدید و سوغات-های بدیعی چون **گراورها و عکس‌های کاخ‌ها و بناهای غربی** به کشور بازگشتند که مورد استفاده معمار باشی‌ها قرار می‌گرفت و بدین ترتیب معماری کارت پستالی شکل گرفت.

در دوره قاجاریه به علت سیاست‌های حکومت قاجار، روند تخریب ابنیه و آثار سلسله‌ی صفویه شدت گرفت.

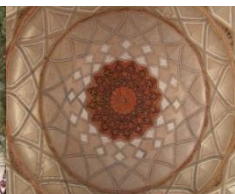
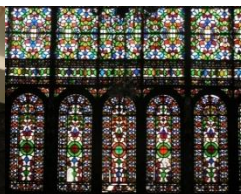
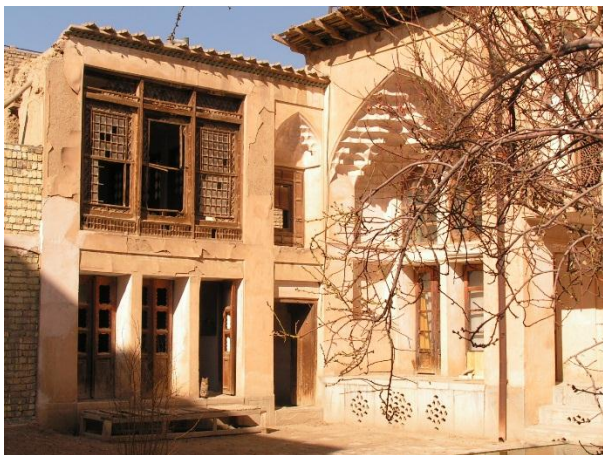

نقطه اوج معماری قاجاریه که انعکاس دهنده ویژگی‌های آن است در معماری خانه‌ها تجلی می‌یابد.

خانه‌های دوره اول قاجار

از خانه‌هایی که در اوایل حکومت قاجار می‌توان به خانه‌های مشکی، امام جمعه، سرهنگ بخردی (حاج رسولی‌ها)، حقیقی و مجموعه خان خوراسگان اشاره کرد. به طور کلی خانه‌های ساخته شده در این دوره بسیار شبیه خانه‌های صفوی و دارای حیاط مرکزی به صورت درون‌گرا هستند. در این خانه‌ها جبهه اصلی معمولاً در بخش شمالی قرار گرفته و تالار اصلی در مرکز این جبهه به فرم چلیپایی است و دسترسی به آن و دو اتاق مجاور از طریق دو کفش کن کناری می‌باشد. این دو اتاق نقش پشت‌بند را برای تالار اصلی ایفا می‌کنند.

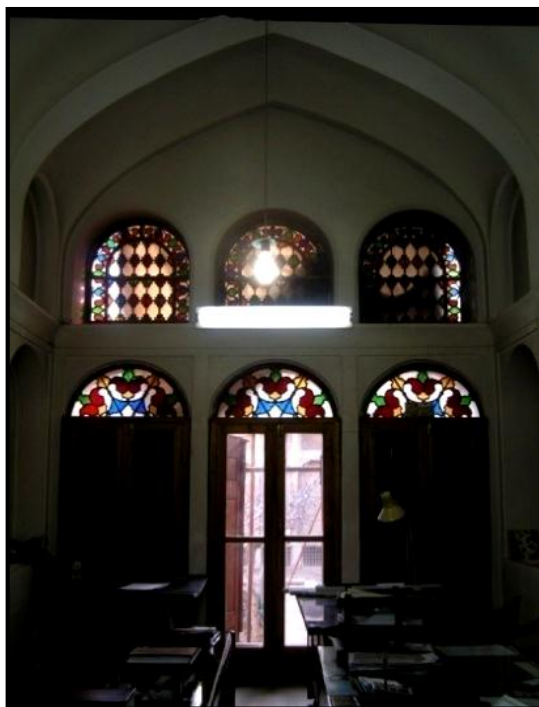

در تزیینات این خانه‌ها غالباً نظام سلسله مراتبی به چشم می‌خورد. اوج تزیینات در تالار مرکزی است و به تناسب با دور شدن از آن، میزان تزیینات در سایر فضاها کمتر می‌شود. به عنوان مثال نماهای درونی خانه حقیقی شامل تزییناتی از قبیل، نقاشی روی بستر گچ، نقاشی بر روی آئینه، نقاشی بر پشت آئینه، نقاشی روی شیشه، نقاشی پشت شیشه، نقاشی روی چوب، نقاشی روی ورق طلا، گچ بری نیم‌برجسته، طلاچسبانی، طلا افشانی (زرک)، گچ بری بر روی آئینه، آئینه کاری، گره چینی و تزیینات چوبی، گچ بری شیر و شکر، زمود گری، قطار بندی و مقرنس کاری می‌باشد. نقاشی‌ها تحت تاثیر هنر نقاشی در دوره ی زند است و غالباً دارای مضامین گل و مرغ می‌باشد. همچنین نقوش ارسی‌ها نیز مانند دوران زند ریز و پرکار هستند.

خانه‌های دوره دوم قاجار

یکی از شاخصه‌های معماری این دوره رایج شدن قوس‌های نیم دایره (با نقش باربری محدود، به جای قوس‌های تیزه دار) است. معمولاً پوشش جبهه اصلی به صورت طاق و چشمه و قوس‌های تیزه دار به عنوان اعضای اصلی باربر یا منتقل کننده نیروها به کار می‌رفتند، قوس‌های هلالی در بالای سهدری‌ها، پنج‌دری‌ها، درگاه‌ها، طاقچه‌ها و... ساخته می‌شدند.

در اواسط دوران قاجار معماران برای کارکرد بهتر فضاهای گوشه و تامین نور کافی، با تعبیه نورگیر در سقف، حوض آبی در کف فضا و کاربرد تکنیک‌های مختلف تزیینات باعث خلق محیطی مطبوع و دلنشین به نام حوض‌خانه شدند. سقف حوض‌خانه در برخی خانه‌ها مانند وثیق انصاری و امام جمعه حالت منشوری دارد و ارتفاع آن از بقیه ساختمان بیشتر بوده و به وسیله‌ی پنجره‌هایی نور را به داخل منتشر می‌کند.

از تحولات تزیینات در خانه‌های این دوره به موارد شاخص زیر می‌توان اشاره کرد.

۱- گچ بری نیم برجسته (گل چدنی) تحت تاثیر معماری غربی بسیار رواج می‌یابد.

۲- کاربرد پوستر، عکس و کاغذ دیواری در تزیین خانه‌ها است.

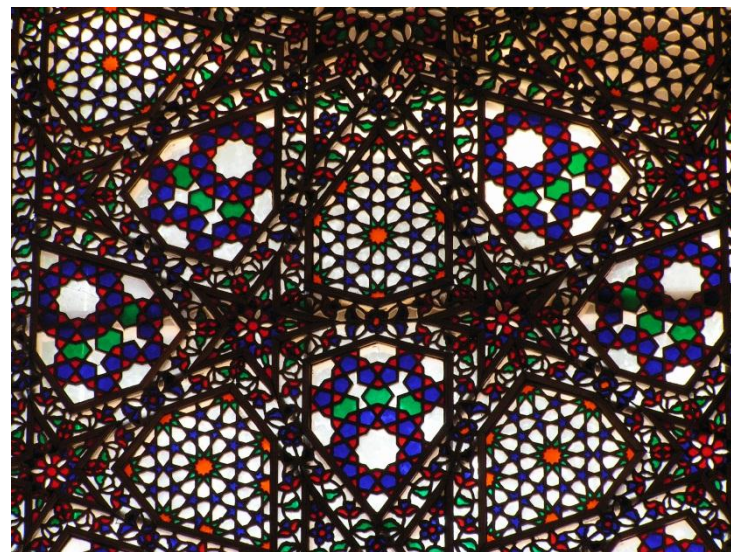

۳- در این دوره توجه بیشتر به نماسازی حیاط می شود و در مواردی از گچبری و نقاشی استفاده می گردد.

۴- آئینه کاری در این دوره در سطح وسیع تری نسبت به گذشته به کار می رود. به طوری که فضایی در خانه ها به نام اتاق آئینه وجود داشته است.

۵- کاربرد شیشه رنگی از این دوره مرسوم می شود و ارسی ها نسبت به دوره ی قبل پرکارتر می شوند.

خانه‌های دوره‌ی سوم قاجار

در اواخر قاجار ساخت خانه‌هایی با الگوی مسکن کوهستانی در جبهه شمالی که مشابهت‌هایی با فرم قلعه‌های بختیاری در مناطقی چون جونقان و چالستر داشت، به چشم می‌خورد. در معماری مسکونی این دوره، معماران به یک بازنگری منطقی در بعضی از فضاهاى خانه می‌پردازند و با تحلیل مشکلات موجود به شیوه‌های جدید در متجلی ساختن فضای خانه نایل می‌شوند.

۱- ایوان سراسری در جلوی جبهه اصلی ساختمان قرار می‌گیرد و برای بهره‌برداری بیشتر از جبهه شمالی ساختمان، تالار از سطح زمین حداقل ۲ گز بالاتر می‌رود و زیرزمین بیشتر نمایان می‌گردد.

۲- با تغییر تناسبات و ساخت پیشانی روی نما، جبهه اصلی شاخص‌تر و نمای آن بسیار مهم و پرکار شد. همچنین خط آسمان از فرم صاف به منحنی یا مثلی تغییر یافت.

۴- گچ‌بری و نقاشی با الهام از طبیعت و با نگرش معماری غرب به طور گسترده برای ستون و سرستون، همچنین در سطوح داخلی و بخاری‌ها به کار می‌رود. .

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

- بمباران هوایی در جریان جنگ تحمیلی

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

- تخریب ساباط ها و گذرهای خصوصی

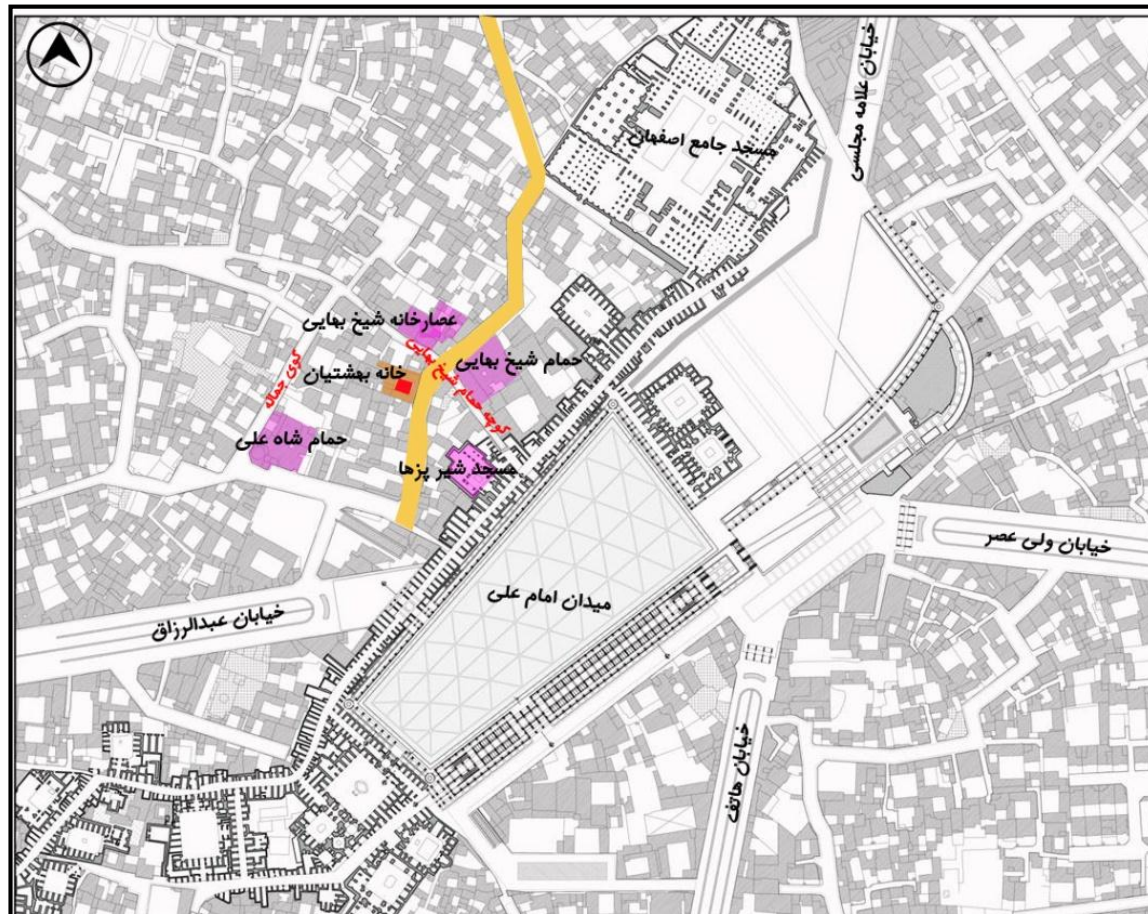

- تخریب گذر مجاور خانه تاریخی نواب

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

- تعریض معابر و احداث خیابان های جدید

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

فقدان حمایت های قانونی

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

حمایت از سرمایه گذاران بخش خصوصی

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

عدم شناسایی و ثبت ملی برخی خانه های تاریخی با ارزش

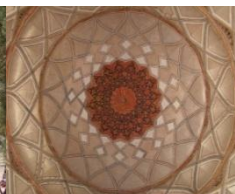
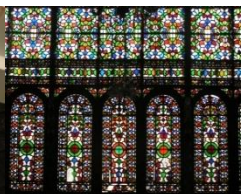
خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

عدم شناسایی و ثبت ملی برخی خانه های تاریخی با ارزش

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

عدم شناسایی و ثبت ملی برخی خانه های تاریخی با ارزش

خانه های تاریخی اصفهان، فرصت ها و تهدیدها

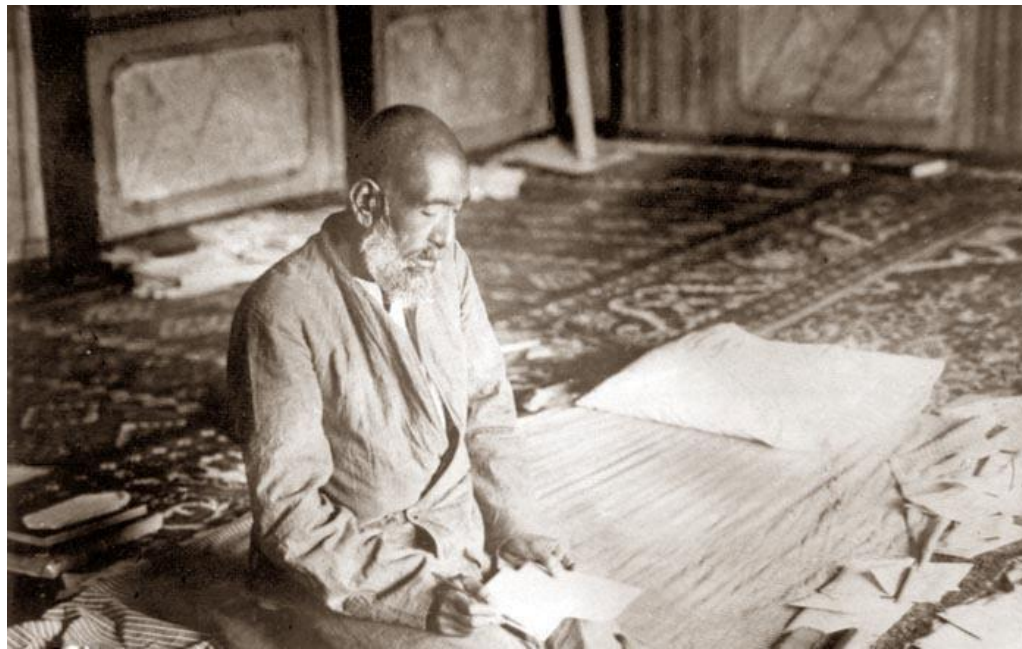
عدم شناسایی و ثبت ملی برخی خانه های تاریخی با ارزش

شناسایی وجوه فراکالبدی خانه های تاریخی

در خلق و تداوم حیات میراث معماری مسکونی اصفهان، وجوه متعدد فراکالبدی تاثیرگذار بوده، لذا شناخت این وجوه در حفاظت این آثار، امری مهم و ضروری می نماید. شناخت وجوه فراکالبدی از دو منظر دارای اهمیت است:

- ۱- تاثیری که شناخت وجوه فراکالبدی خانه های تاریخی بر مدیریت حفاظت معاصر کشور ایران می گذارد.
- ۲- ضرورت انتقال ارزش های فراکالبدی نهفته در خانه های تاریخی به آیندگان

وضعیت حفاظتی خانه شخصیت ها در اصفهان

وضعیت حفاظتی خانه شخصیت ها در اصفهان

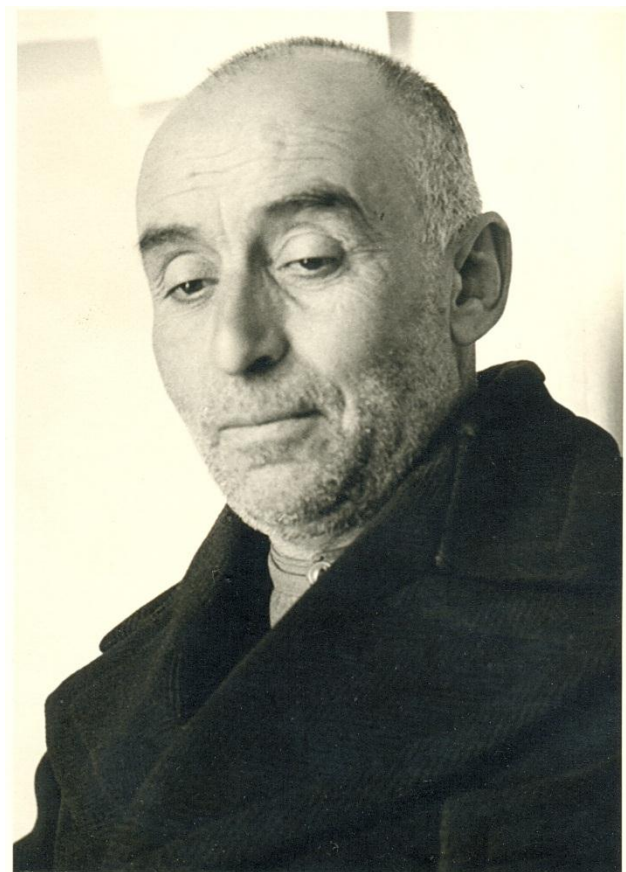
وضعیت حفاظتی خانه شخصیت ها در جهان

وضعیت حفاظتی خانه شخصیت ها در جهان

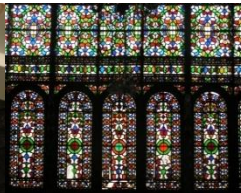
عباس بهشتیان چهره ای ماندگار در عرصه حفاظت از میراث فرهنگی

خانه تاریخی بهشتیان

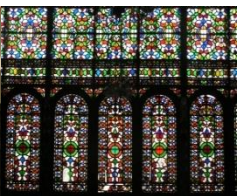
خانه تاریخی بهشتیان

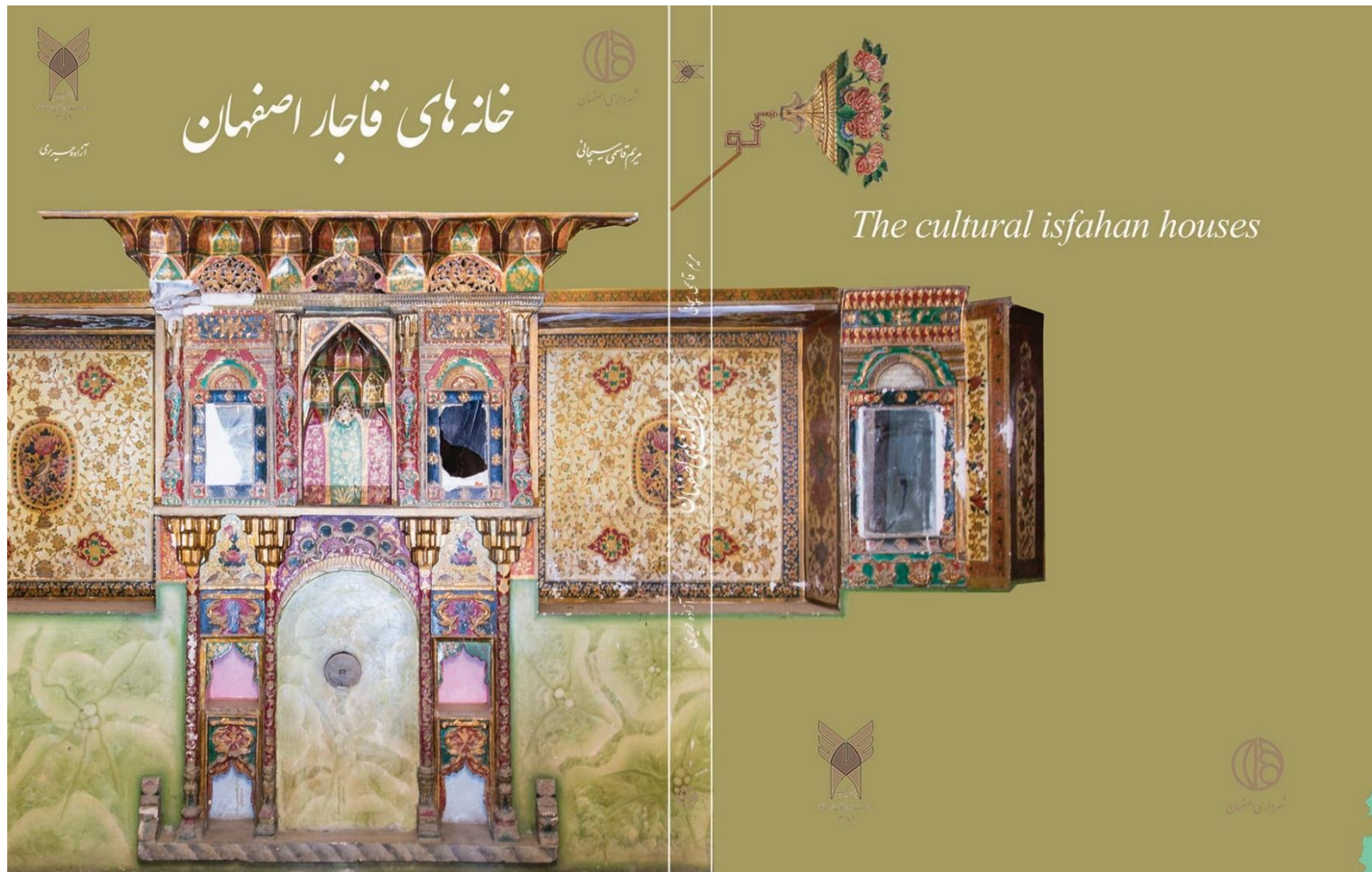
خانه تاریخی بهشتیان

خانه تاریخی بهشتیان

تحقیقات جدید پیرامون خانه های تاریخی اصفهان

باسپاس فراوان

